

LA TORROELLENCA FIRA DE SANT ANDREU A PRINCIPIS DE SEGLE

(Article publicat en el Llibre de la Festa Major de 1974)

En el transcurs del segle dinovè, a Torroella celebraven quatre fires de bestiar cada any: la de Sant Isidre, el 15 de maig; la de Sant Jaume, el 25 de juliol; altra el 21 de setembre, festivitat de Sant Mateu apòstol, i la més clàssica, la que ha quedat, la de Sant Andreu, la qual s'escau el 30 de novembre. Com a important, nosaltres només hem conegut aquesta última, és, doncs, a la que ens referim.

La Fira de Sant Andreu va ésser instituïda per privilegi reial l'any 1393; d'aleshores ençà, cada any, per la diada d'aquest sant s'ha celebrat. Fins ben entrat aquest segle, nosaltres la coneguèrem amb una pujança extraordinària.

De bon matí, dels quatre punts cardinals afluien a Torroella carruatges de tota mena dels que s'estilaven fins ben entrada aquesta centúria. La majoria portaven un pollí o dos de rossam lligats darrera el carruatge, destinats a la fira, d'altres hi portaven un animal vell o de mig temps del qual es volien desprendre, perquè els sobrava o bé per adquirir-ne un altre que es trobés en més bon estat. Dintre del carro, o del carret amb tendal, s'hi encabia la majoria de la família que per gaudir d'un dia d'esbarjo, i també per firar-se, anaven a Torroella. Els que portaven a la fira vedells o porcs per vendre, els duien ficats dins d'un carro descobert tapat de davant i de darrera amb un rastell de llates. De porcs, només en portaven els sementals o les truges de cria; els godalls per engreixar, o els que anaven destinats a matar per carn, eren venuts els dilluns al mercat.

La fira del rossam tenia lloc al passeig que portava el nom del marquès de Robert –passeig de Catalunya–. De cap a cap del vial de ponent d'aquest passeig, s'estacionaven els carros amb l'animal desenganxat i amb les camelles a terra, al sòl de les bosses hi deixaven un gavell d'alfals, i també, al costat del carro, a terra, n'hi deixaven un altre perquè els dos animals anessin menjant mentre esquivaven les mosques amb la cua.

Els porcs i els vedells restaven exposats al capdamunt de la via

esmentada, on hi ha un eixamplament que llavors era conegut per la plaça del Lledoner, i que avui tothom l'anomena la plaça d'en Bellido.

Aspècte de la Fira de Sant Andreu a principi de segle, a la plaça del Lledoner

Els negociants de bestiar, mig vestits de senyor, amb sabates del color de la pell adobada, que duïen una tira de goma a cada costat perquè es poguessin posar i treure amb més facilitat, i mig empastifades de fems secs; una brusa de color blau fosc que els arribava al genoll, els resguardava el gec; es tapaven la clepsa amb la gorra de gairell pel costat de la qual ensenyaven els cabells tallats amb "panitoros", la vara de freixe a la mà o el bastó de lledoner amb ganxo penjat del braç, constituïen tot l'uniforme. Molt desimbolts, com si fossin els amos de tot aquell bé de Déu exposat per vendre, donaven un primer tomb de cap a cap de la fira. De tant en tant, ventaven una vergassada a qualche pobra bèstia que els cridés l'atenció amb la finalitat que s'adrecés i poder així, donar-li millor un cop d'ull. Amb sornegueria, demanaven preu per tal de veure com venien d'orientats els pagesos de la fira. Sempre responien al venedor amb alguna dita de mala llei o amb una mitja rialla menyspreadora de la mercaderia. Així, l'un darrere l'altre, anaven passant els diversos compradors.

Fins ben entrat el matí, la cosa no empenia un caire seriós. Si algú havia ullat qualche animal que li hagués fet peça, tornava al lloc on l'havia vist i començava el regateig. Hi havia compradors que només anaven a la recerca d'un animal de treball per al seu ús, eren pagesos que anaven a resoldre un problema eventual sense fer massa estaries.

Els gitanos, cercadors de desferres, que tant compraven com venien, o bé que barataven "tau a tau" un ruc de bon aspecte, que al cap d'una estona d'haver sortit de les mans del "calé" li sortien els defectes, per un rossam de no massa bona presència, o bé que oferien un animal de mig bon veure que una vegada li havia passat l'efecte de la droga que li havien injectat etzibava guitzes encara que fos al sol i mossegava tot el que se li posava a davant.

Seguien els compradors mitjans que amb tres o quatre bèsties que procurarien vendre en alguna fira propera en tenien prou. Després, venien els comerciants forts que a darrera hora havien agavellat el bo i millor de la fira. Ràpidament, els mossos d'aquests últims sortien amb algunes rècules d'animals joves, lligats de tres en tres o de quatre en quatre, amb direcció a l'estació per agafar el tren que els hauria de portar al lloc on anaven destinats.

En tractar, començava el comprador a preguntar a l'amo de la bèstia, amb menyspreu, quan en volia d'aquell animaló; el venedor fixava un preu de set, vuit o deu unces, segons era l'animal, l'altre n'oferia la meitat, el venedor baixava una mica: "*Bé, ho deixarem a vuit unces i ja és meu*", deia l'un; "*a menys de nou unces i mitja no l'haureu pas*", responia l'altre. "*Doncs, nou dobles de quatre i tracte fet*"¹. D'aquesta manera quedava clos el tracte. De pressa, ans que es fes massa tard, cap a la Casa de la Vila, que aquell dia no tancaven fins ben a prop de les tres, a cercar el "Vendí", passi que li obriria la lliure circulació per les carreteres.

La fira del bestiar s'acabava ja ben entrada la una. Una vegada enllestida tothom anava a fer el gran àpat. Aquell dia, a més de les fondes clàssiques, com eren a can "Tomàs Molleda", a can "Cotoliu", a can "Ciset Celdoni"², més anomenada pel "Fronton", ja que aquí i en el d'en "Gana" era on tenien lloc les partides de pilota els dies de festa. Com a fonda, també hi havia la d'en "Martinet", situada a l'entrada del carrer "Vermei", avui del Pintor Gimeno. També hom podia fer un bon àpat a l'hostal de can "Pericay", a can "Pepet del Magatzem", a cal "Saliner" o bé a ca la "Paca" i a algunes altres tavernes, ja que per ésser el temps de la matança enlloc no hi faltaven llonzes i botifarres en abundor.

1. Les unces i dobles de quatre, moneda que ja no circulava, equivalien a vuitanta pessetes, servien perquè la gent camperola de certa edat s'entenguessin millor en fer comptes.

2. En "Cotoliu" es deia Ferran Casadellà, més conegut per en "Nando". En "Ciset Celdoni" tenia com a nom veritable Narcís Vernatallada.

Dibuix que representa l'acabament de la fira: el dinar en alguna de les fondes de Torroella. Dibuix de Francesc Soler publicat al Llibre de la Festa Major de 1974.

Tant aquell dia, com els dies de mercat, a can "Cotoliu", el mateix que al "Fronton", servien menjar a base de porcions. A can "Cotoliu" era la casa clàssica de les porcions. Avui encara existeix com a fonda, en el mateix lloc (al carrer del Portal Nou –Porta Nova–, davant d'on començava el carrer del Safareig –Doctor Valentí–). Fonda i taverna adaptades més o menys als temps actuals. El menjador era una estança situada perpendicularment al carrer on tenia l'entrada (al costat, la taverna tenia entrada independent). Com a mobiliari, hi havia unes taules llargues, paral·leles al carrer, adossades per un extrem a la paret de la dreta; entre l'altre cap de taula i la paret de l'esquerra, hi havia el passadís per on circulaven els que s'anaven a entaular i les dones que servien el menjar. Com a ornament, dues o tres estampes, de les que s'estilaven per als menjadors modestos, penjaven de la paret. Paral·lels a les taules, i pintats del mateix color que elles, marró fosc, uns bancs sostinguts per tres parells de potes servien de seient als sis o set comensals que hi cabien. La cuina es trobava al capdavant del menjador. En "Nando Cotoliu", voltat d'unes quantes cassoles i d'alguna paella grossa, condimentava el que els clients anaven demanant. La muller i les filles del *maître*³, eren les cambreres del menjador.

Les porcions eren servides als comensals en uns plats mitjanets en els quals el menjar no hi era pas massa abundós, però el preu també era arregladet. Amb tres porcions, pa, vi i "postes", la gent ja en tenia prou. El menú per triar consistia en escudella, olla (amb pilota, botifarra, un parell de trossos de carn, etc.), estofat de vedella, ànec amb naps, pollastre amb bolets, costelles amb pebrot i tomàquet o a la brasa, llonzes i botifarres; en aquests tres darrers plats hi havia un parell de cada un dels ingredients esmentats. Dos plats de peix: anguiles amb suc, llobarro o peix de qualitat d'altra mena. El pa, el vi i panses amb ametlles torrades com a darreries feien el complement⁴. Si fa no fa, al "Fronton" tenien el mateix menú.

La fonda d'en "Tomàs Molleda" es trobava ubicada a Fora Portal, cantonada del carrer d'Ullà. Ostentava un rètol que deia: "Fonda del Comerç". Tenia dos menjadors, el de la planta baixa, amb entrada pel carrer d'Ullà, on per una pesseta servien un bon plat d'arròs amb menuts de pollastre, pa, vi i postres. L'altre menjador estava situat al primer pis; era el menjador dels senyors o dels que podien gastar. S'hi pujava per una porta petita oberta a la façana que donava davant del firal dels porcs. Una escala força estreta emmenava a dalt. En un costat de l'escala, un rètol amb lletres grosses deia: "Subida a la fonda". Pel que llavors

3. La Maria, que més endavant va casar-se amb Vicenç Folgado, i l'Aurora, que va passar a ésser la muller de l'hereu Bofill.

4. Un plat d'escudella estava taxat en deu cèntims, les altres porcions costaven trenta-cinc cèntims cada una, deu cèntims el pa, deu el vi i deu les postres.

s'estilava, el menjador ostentava un mobiliari força decent. En lloc vistent, d'una de les parets penjava un quadre força ben emmarcat, amb vidre i tot, molt corrent a les fondes bones dels pobles de certa importància, contenia una mena de diploma del desaparegut "Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria" ubicat a Barcelona⁵; en el centre del quadre s'hi llegia el nom del propietari de la fonda amb la inscripció de "Socio Protector de los Viajantes". En aquest menjador, el dinar costava vuit rals, però el que donaven era el desideràtum, quatre plats diferents i molt abundants, vi de dues classes i tres menes de postres. Anar-se a entaular, el dia de la fira o els dies de mercat, a can "Tomàs Molleda" era signe de distinció⁶.

Havent dinat, els homes feien cap al cafè per comentar amb els companys les incidències de la fira i els preus que aquell any havia assolit el bestiar. El lloc de reunió era a can Coll, cafè que aixecant unes mampares interiors restava ajuntat amb la sala de ball i d'espectacles, tot el qual constituïa un gran saló. El cafè de can Coll, tant els dies de fira com els de mercat, era la llotja de Torroella; a més dels preus que assolien tota mena de productes del camp, s'articulejava de com s'havia presentat l'anyada que acabava de finalitzar i de l'aspecte que prenia la sementera.

A mitja tarda, el fum de tabac fort, el tuf del cafè dolent barrejat amb cigrons torrats, el baf de la gent i la xardor produïda per aquell amuntegament humà, amb prou feines deixaven respirar.

La cridòria que s'armava allà dins, aixecant tothom la veu qui més podia, dificultava el fet que la gent pogués entendre's.

Ans que comencés de vesprejar massa, els pagesos forans, als quals esperaven impacients la dona i les criatures, sortien de pressa a enganxar l'animal al carro per emprendre el viatge cap al poble veí o cap al mas. En sortir al carrer, se'ls veia congestionats, vermells de cara a causa de l'ambient irrespirable que acabaven de deixar. També alguns n'eixien amb "ulls de perdigot" amb motiu d'haver aixecat el colze massa vegades per escolar canyó avall qualche copa de més d'aiguardent, de canya o d'altra mena de licor espirituós de no gaire bona qualitat.

Un cop desallotjat el local, restituïen el cafè i la sala als llocs respectius i la joventut celebrava la festa amenitzada pels Montgrins, amb un lluit ball de vetlla.

Els forasters viciosos, seguidors de fires i mercats de l'encontrada, acompanyats d'alguns vilatans, a mitja tarda es retiraven a uns departaments *ad hoc*, agafaven les cartes i organitzaven les grans partides de

5. Aquest Centre, conegut més endavant per C.A.D.C.I., sigles del seu nom, es trobava situat a la rambla de Santa Madrona, davant l'església que porta el nom d'aquesta santa. Va desaparèixer l'any 39, així que s'acabà la guerra.

6. Regentava la fonda en Joaquim Trill.

set-i-mig, de burro o de canari, les quals duraven fins ben entrada la matinada.

A Fora Portal, els firaires instal·laven les parades. Allà hi trobàveu l'home que damunt d'un cadafal s'esgargamellava per oferir ungüents miraculosos, compostos de greix de serp o de llangardaix i de brou d'herbes arreplegades en els espadats inaccessibles de les muntanyes de les "Neus", guaridors de nafres, de mals grans, d'erupcions de la pell i de moltes menes de malalties que no trobaven remei amb els medicaments de la farmàcia. També hi trobàveu l'arrenca-queixals posat, així mateix, dalt d'un empostissat, amb una caixeta amb diverses tenalles i amb una cadira al costat on s'asseien els pacients que patien de mal de queixal perquè els arranquessin amb una estirada, i a la vista de tothom, la peça de la boca que molestava.

En alguna paret, on no destorbés el trànsit, hi vèieu recolzat un gros cartell, toscament dibuixat i pintat amb colors molt vius, emmarcat amb quatre llistons, el qual tenia al davant l'home del punter que al temps que assenyalava els llocs, relatava les escenes del darrer crim que havia commogut el país, en aquell quadre hi vèieu dibuixat el criminal amb els canells junts i emmanillats, al mig de dos guàrdies civils de grossos bigotassos i amb cara de pocs amics. Qui relatava els fets, ho feia estufant tètricament la veu; mentre, la dona, per entremig dels badocs allà reunits que escoltaven absorts les incidències dels fets, per cinc o deu cèntims ofería el romanç en un paper groguenc, redactat en uns versos carrinclons i encapçalat per un dibuix grotesc.

Les parades que més freqüentaven la fira, aquells dies pròxims a l'hivern, eren les dels que oferien els tapaboques grossos que abrigaven tot el cos, i que els pagesos, els dies de fred, sempre portaven al sòl de les bosses del carro per tenir-lo a mà si queien quatre gotes o bé per resguardar-se d'una fredurada.

Per aquestes diades, tampoc hi faltava mai el venedor de paraigües, així com l'home que ofería les grosses faixes de llana, de color negre, amb les quals es podien donar un munt de voltes a la cintura. Era el mateix que ofería mitjons gruixuts i garibaldines de punt.

Els "sis-i-tretzes" mostraven bon assortit d'arrecades, d'anells, de ganivets, tot a poc preu; baldufes, xiulets, bufes de goma, pilotes, espartavelles, trompetes, nines de cartró i una multitud de rampoines que tenien una durada de "Nadal a Sant Esteve".

Tothom sortia content i joïós d'aquella diada. L'endemà, com si no hagués passat res, hom reprenia el quotidià quefer.